

Türkiye’de Hemşirelik Lisans ve Lisansüstü Programlarında Kanıta Dayalı Uygulama Öğretimi: Tanımlayıcı ve Kesitsel Çalışma

Teaching Evidence-Based Practice in Nursing Undergraduate and Graduate Programs in Turkey: A Descriptive and Cross-Sectional Study

Fatma TAŞ ARSLAN¹ , Sevinç AKKOYUN^{2*} , Gonca KARAYAĞIZ MUSLU³

¹ Selçuk Üniversitesi, Hemşirelik Fakültesi, Çocuk Sağlığı ve Hastalıkları Hemşireliği Ana Bilim Dalı, Konya, Türkiye

² Selçuk Üniversitesi, Sağlık Hizmetleri Meslek Yüksekokulu, Tıbbi Hizmetler ve Teknikler Bölümü, Konya, Türkiye

³ Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi, Fethiye Sağlık Bilimleri Fakültesi, Hemşirelik Bölümü, Muğla, Türkiye

ÖZET

Amaç: Bu çalışma Türkiye’de hemşirelik lisans, yüksek lisans ve doktora eğitim programlarının müfredatlarında kanıta dayalı uygulama öğretiminin incelenmesi amacıyla yapıldı.

Yöntem: Tanımlayıcı ve kesitsel türde bir araştırmanın, veri taraması 15 Mart-15 Mayıs 2023 tarihleri arasında yapıldı. Araştırmanın örneklemini kanıta dayalı uygulama öğretimini yürüten 70 hemşirelik lisans, 56 yüksek lisans ve 88 doktora programı oluşturdu. Üniversitelerin web sayfalarından Bologna sistemleri tarandı. Kanıta Dayalı Uygulamaya (KDU) öğretimine yönelik derslerin bilgileri “Ders Değerlendirme Formu” kayıt edildi. Veriler IBM SPSS 22 programı ile analiz edildi.

Bulgular: Hemşirelik lisans programlarının %39,8’inde, yüksek lisans programlarının %44,8’inde ve doktora programlarının %78,6’sında KDU’ya yönelik dersin olduğu belirlendi. Hemşirelik lisans programlarının, %67,1’inde KDU dersinin 1-3 AKTS değerine sahip olduğu, %92,9’unun seçmeli ders kategorisinde olduğu, %48,6’sında dersin 7.-8. dönemde verildiği ve programların %82,9’unda ise ders içeriğinin var olduğu saptandı. Yüksek lisans programlarının, %55,4’ünde KDU dersinin 4-6 AKTS değerinde, %96,4’ünün seçmeli ders kategorisinde olduğu ve programların %66,1’inde ders içeriğinin olduğu belirlendi. Doktora programlarının, %42,0’sinde KDU dersinin 4-6 AKTS değerinde, %90,9’ünün seçmeli ders kategorisinde olduğu ve doktora programlarının %77,3’ünde ise ders içeriği bulundu. Konu içeriklerinde ise on içerik belirlendi.

Sonuç: Türkiye’de hemşirelik müfredatında KDU öğretimine yönelik dersin olma durumu yarıdan azdır. Lisans ve lisansüstü eğitimde belirli standardizasyonun olmadığı görülmektedir.

Anahtar Kelimeler: kanıta dayalı uygulama; hemşirelik; hemşirelik eğitimi; müfredat

Alınış / Received: 10.07.2023 Kabul / Accepted: 01.10.2023 Online Yayınlanma / Published Online: 29.12.2023

ABSTRACT

Aim: This study was conducted to examine evidence-based practice teaching in the curricula of undergraduate, graduate and doctoral nursing education programs in Turkey.

Methods: Data scanning of a descriptive and cross-sectional study was conducted between 15 March-15 May 2023. The sample of the study consisted of 70 undergraduate nursing, 56 graduate and 88 doctoral programs that conducted evidence-based practice teaching. Bologna systems were scanned from the web pages of the universities. The information of the courses for the teaching of Evidence-Based Practice (EBP) was recorded in the "Course Evaluation Form". Data were analyzed with IBM SPSS 22 program.

Results: It was determined that 39.8% of the nursing undergraduate programs, 44.8% of the master's programs and 78.6% of the doctoral programs had evidence-based practice-oriented courses. Of the nursing undergraduate programs, 67.1% of the EBP courses have 1-3 ECTS, 92.9% of them are in the elective course category, 48.6% of them are 7th-8th grades of the course. It was determined that 82.9% of the programs had course content. It was determined that 55.4% of the master's programs were in the 4-6 ECTS value of EBP courses, 96.4% were in the elective course category, and 66.1% of the programs had course content. It was found that 42.0% of the doctoral programs were worth 4-6 ECTS, 90.9% were in the elective category, and 77.3% of the doctoral programs had course content. Ten contents were determined in the subject contents.

Conclusion: In Turkey, the existence of a EBP teaching course in the nursing curriculum is less than half. It is seen that there is no certain standardization in undergraduate and graduate education.

Keywords: evidence-based practice; nursing; nursing education; curriculum

1. Giriş

Kanıtla dayalı uygulama (KDU), sağlık hizmetlerinde klinik uzmanlık ve mevcut en iyi araştırma kanıtlarını kullanma kararlarına rehberlik eden bir yaklaşımdır [1]. KDU bilgi ve becerileri, cevaplanabilir klinik sorular formüle etmeyi, en iyi kanıtları aramayı ve klinik uygulamalar için kanıtları değerlendirmeyi ve bütünleştirmeyi içermektedir [2]. KDU kaliteli bakımın unsuru olup hemşirelik bakım uygulamalarının kalitesini artırmak için etkili bir strateji olarak kabul edilmektedir [1-4]. Aynı zamanda hemşireliğin bir parçasıdır [3]. Hemşirelerin klinik uygulamalarda kanıt kullanımını arttırabilmesinde yeterli düzeyde kanıtla dayalı uygulama bilgi, becerileri ve inançlarına sahip olmaları ve hemşirelik öğrencilerinin kanıtla dayalı uygulama becerilerinin geliştirilmesi gerekmektedir [5]. Ayrıca klinik ortamlarda KDU'yu sağlamanın anahtarı, hemşirelik öğrencilerinin eğitim yaşamında KDU farkındalığını oluşturmak ve öğretilmesi şeklinde vurgulanmaktadır [6]. Hemşirelik eğitimine ve uygulamalarına KDU'nun entegre edilmesi şiddetle tavsiye edilmektedir [7,8]. Hemşirelik eğitiminde KDU bilgi ve becerisini geliştirmeye yönelik öğretim stratejileri kapsamlı bir şekilde ortaya konulmuş olmasına rağmen araştırmalar hemşirelerin KDU hakkında yeterince eğitilmediğini ve kanıtların klinik kullanımında henüz istendik düzeyde olmadığını vurgulamaktadır [1,9,10].

KDU'lar hemşirelik öğrencilerinin temel yeterliliği olarak vurgulanmakta ve mezuniyetten önce klinik uygulamalar sırasında öğretilmesi önerilmektedir [6,7]. KDU hemşirelik öğrencilerinin eğitiminde kullanılması, gelecekteki klinik uygulamaları için büyük önem taşımaktadır [1]. Son yıllarda, giderek artan sayıdaki hemşirelik okulları, öğrencilerin bu tür bir yetkinliği edinmelerini desteklemek amacıyla müfredatlarına KDU konularını ve derslerini yerleştirmiştir [12,13]. Hemşirelik öğrencilerinin KDU'da bilgi ve becerisini etkili bir şekilde edinebilmeleri için, KDU kavramları sistematik olarak derslerine entegre

edilmelidir [2]. KDU'ların, hemşirelik eğitim programlarına yayılması, öğrencilerin bu yeterliliklere dayalı öğrenme deneyimleri eğitimciler için de önemli bir konudur [6]. Hemşirelik eğitimcilerinin, en uygun KDU öğretim stratejileri hakkındaki bilgilerinin yetersizliği, eğitim kurumlarının KDU konusunda desteklerinin az olması, öğrencilerin KDU bilgi, beceri ve deneyimlerinin artırılmasının önündeki önemli engellerdendir [12]. Bu engellerin yanı sıra birçok ülkede hemşirelik eğitiminde KDU öğretimi desteklense de, iş yoğunluğu, beceri ve bilgi eksikliği nedeniyle KDU hemşirelik eğitim müfredatlarına dahil edilmez ve mevcut uygulamada hemşirelik eğitiminde KDU öğretimi araştırma metodolojisine odaklanmıştır [1,11].

Genel bakımdan sorumlu hemşireler için asgari eğitim gereksinimlerini belirleyen Avrupa Direktifi 2013/55/EU'ya dayalı olarak Avrupa Hemşire Dernekleri Federasyonu tarafından KDU'ların uygulanması, temel bir yeterlilik olarak kabul edilmiştir [12]. Ancak KDU eğitiminin hemşirelik eğitiminde nasıl uygulanması gerektiği ve gerçek dünyadaki klinik ortamlarda bakım veren hemşireler için minimum KDU yeterlilikleri hakkında uluslararası bir fikir birliği olmamıştır [13,14]. Türkiye'de de Hemşirelik Ulusal Çekirdek Eğitim Programında Kanıta dayalı uygulamaların yaşamsal önem arz ettiği [15] ve Hemşirelik Yönetmeliğinde hemşirelik uygulamalarının kanıta dayalı yürütülmesinde hemşirelerin sorumluluklarından bahsedilmektedir [16]. Bununla birlikte ülkemizde de KDU'ların hemşirelik eğitimine entegrasyonu ile ilgili bir fikir birliği yoktur.

Mezun hemşirelerin klinik uygulamalarında kanıt kullanma ve değerlendirme becerilerinin geliştirilmesinde hemşirelik eğitim programlarının yapılandırılması ve kanıtların, hemşirelik eğitim programları kapsamında yer alan tüm derslere entegre edilmesi önem arz etmektedir. KDU öğretimi henüz hemşirelik müfredatına yeterince entegre edilmemiştir. Daha verimli entegrasyon için, öğretim yaklaşımlarının ve içeriğinin standardizasyonuna ilişkin yönergelerin yüksek öğretimin lisans ve lisans üstü aşamalarında da geliştirilmesi gerekir. Hemşirelik eğitiminde KDU öğretimi güçlendirmek, gereken değişiklikleri anlamak ve saptamak için titiz bir değerlendirme gereklidir. Çalışmamız hemşirelik eğitiminde KDU öğretimi konusunda mevcut duruma ışık tutması, müfredat geliştirilmesinde yol gösterici olması açısından önemli bir role sahiptir.

Çalışmanın amacı, Türkiye'de yükseköğretimde hemşirelik eğitimi veren lisans, yüksek lisans ve doktora programların müfredatlarında kanıta dayalı uygulama öğretiminin incelenmesidir.

2. Materyal ve Metot

Araştırmanın Türü

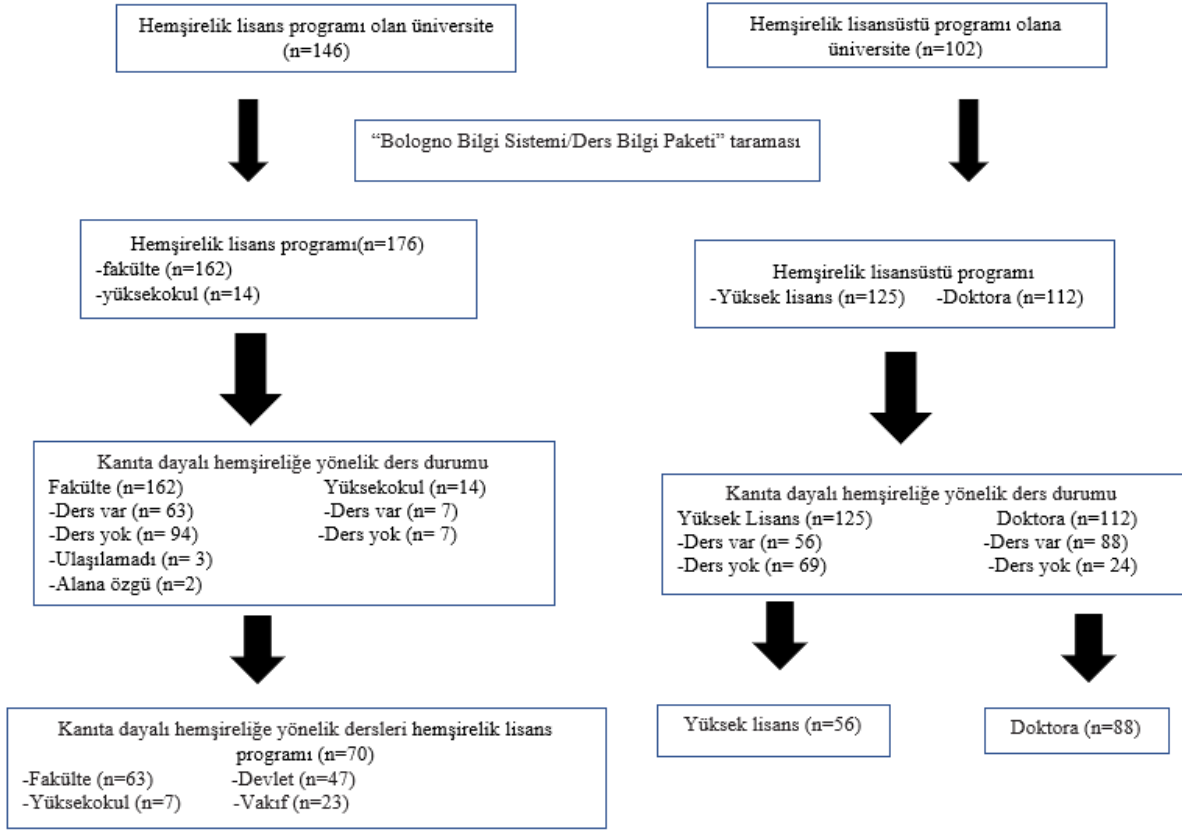
Çalışma tanımlayıcı ve kesitsel araştırmadır.

Araştırmanın Yeri ve Zamanı

Tanımlayıcı nitelikteki bu çalışmaya Türkiye'deki tüm kamu ve vakıf üniversiteleri dahil edildi.

Araştırma Evren ve Örneklemi

Hemşirelik lisans programı olan üniversiteler, Yükseköğretim Kurulu'nun (YÖK) web sayfasında (<https://yokatlas.yok.gov.tr/>) bulunan üniversite listesinden belirlendi [17]. Bu listeye göre hemşirelik lisans programı olan 146, lisansüstü programı olan 102 üniversite tespit edildi. Üniversitenin "Bologna Bilgi Sistemi/Ders Bilgi Paketi" online olarak tarandı. Bazı üniversitelerde fakülte, yüksekokul, ikinci öğretim vb özelliklerden dolayı birden fazla hemşirelik programı yer almaktadır. Ayrıca vakıf üniversitelerinde Türkçe, İngilizce, burslu ve ücretli hemşirelik programı yer almaktadır. Bu durumda olan vakıf üniversitelerinin hemşirelik programı Türkçe ve İngilizce olarak iki program olarak sayıldı. Hemşirelik 176, yüksek lisans 125 ve doktora programının 112 olduğu tespit edildi. Her hemşirelik programının Bologna Bilgi Sistemi tarandıktan sonra Kanıta Dayalı Uygulama öğretimine yönelik dersi olan 70 hemşirelik lisans, 56 yüksek lisans ve 88 doktora programı belirlendi (Şekil 1).

Şekil 1: Bologna taraması

Araştırmanın Dahil Edilme Kriterleri

Araştırmaya, Türkiye’de olan devlet ve vakıf üniversiteleri, hemşirelik programı olan üniversiteleri, lisans ve lisansüstü programında “Kanıtla Dayalı Uygulama” öğretimi kapsamında dersi olan üniversiteler ve online olarak Bologna ve ders kataloğu olan üniversiteler dahil edildi.

Veri Toplama Araçları

Araştırma verilerinin toplanmasında araştırmacılar tarafından literatürden yararlanılarak [18,19] geliştirilen ders değerlendirme formu kullanıldı. Bu form; 7 maddeden oluşmaktadır. Bu maddeler Bologna sisteminde yer alan bilgiler doğrultusunda oluşturuldu. Üniversitenin adı, KDU yönelik dersin durumu, üniversite türü, Avrupa Kredi Transfer Sistemi (AKTS) değeri, dersin türü, dersin verildiği dönem, dersin içeriği gibi bilgiler yer almaktadır.

Verilerin Toplanması

Veriler, araştırmacılar tarafından Yükseköğretim Kurulu’nun (YÖK) web sayfasından Türkiye’de yer alan devlet ve vakıf üniversitelerinin taranması ile yapıldı. Daha sonra YÖK web sayfasından hemşirelik lisans programı olan devlet ve vakıf üniversiteleri belirlendi. Üniversitelerin web sayfalarından Bologna sistemlerine ulaşıp dahil etme kriterlerine uyan devlet ve vakıf üniversitelerinin bilgileri ders değerlendirme formuna kayıt edildi. Vakıf üniversitelerinin Türkçe, İngilizce, burslu ve ücretli hemşirelik programlarının Bologna sistemleri Türkçe ve İngilizce olarak iki şekilde olduğu belirlendi. Çalışmanın veri taraması 15 Mart-15 Mayıs 2023 tarihleri arasında yapıldı. Bologna sisteminde veri tarama tarihleri arasında ulaşılan en son yıla ait bilgiler tarandı.

Araştırmanın Etik Boyutu

Araştırma doğrudan insan üzerinde bir etki içermemekte ve literatür tarama tasarımında yapıldığı için etik kurul kararına gereksinim duyulmamaktadır.

Verilerin Analizi

Veriler IBM SPSS 22 (IBM Corporation, New York, NY) programı ile analiz edildi. Derslerin tanımlayıcı özelliklerinin ve ders içeriklerinin değerlendirilmesinde sayı ve yüzde dağılımları kullanıldı.

Araştırmanın Sınırlılıkları

Bu çalışma Türkiye'de hemşirelik eğitiminde KDU müfredatı için bir çerçeve oluşturmaktadır. Türkiye'deki hemşirelik müfredatları arasındaki farklılıklar, sonuçlarımızın diğer ülkeler ile karşılaştırılmasını sınırladı. Veriler, resmi bir web sitesi aracılığıyla toplandı, yanıtların güncelliği hemşirelik programı hakkındaki bilgi derecesinden etkilenebilir. Çalışmamız, KDU'nun içeriğini değerlendirmede yedi adıma göre değerlendirildi [20]. KDU konularının gerçek içeriğinin derinlemesine bir analizini/tartışmasını içermemektedir.

3. Bulgular

Hemşirelik lisans programı olan 176 programın 70'inde (%39,8), yüksek lisans programı olan 125 programın 56'sında (%44,8), doktora programı olan 112 programın 88'inde (%78,6) kanıta dayalı uygulama öğretimine yönelik dersin olduğu belirlendi (Tablo 1).

Tablo 1: Kanıta Dayalı Uygulama Öğretimine Yönelik Ders Durumu

Değişkenler	Lisans (n=176) n (%)	Yüksek Lisans (n=125) n (%)	Doktora (n=112) n (%)
KDU dersi			
Var	70 (39,8)	56 (44,8)	88 (78,6)
Yok	106 (60,2)	69 (55,2)	24 (24,4)

Çalışmaya dahil edilen hemşirelik lisans ve lisansüstü programının tanımlayıcı özellikleri Tablo 2'de verildi. Dahil edilen 70 hemşirelik lisans programlarının, %67,1'inde KDU dersinin 1-3 AKTS değerine sahip olduğu, %92,9'unun seçmeli ders kategorisinde olduğu, %48,6'sında dersin 7.-8. dönemde verildiği ve programların %82,9'unda ise ders içeriğinin var olduğu belirlendi. Dahil edilen 56 hemşirelik yüksek lisans programlarının, %55,4'ünün KDU dersinin 4-6 AKTS değerinde, %96,4'ünün seçmeli ders kategorisinde olduğu ve programların %66,1'inde ders içeriğinin olduğu saptandı. Dahil edilen 88 doktora hemşirelik programlarının, %42,0'sininin 4-6 AKTS değerinde, %90,9'unun seçmeli ders kategorisinde olduğu ve doktora programlarının %77,3'ünde ise ders içeriği olduğu bulundu (Tablo 2).

Tablo 2: Kanıta Dayalı Uygulama Öğretimine İlişkin Lisans ve Lisansüstü Programların Özellikleri

Değişkenler	Lisans (n=70) n (%)	Yüksek Lisans (n=56) n (%)	Doktora (n=88) n (%)
Dersin AKTS değeri			
1-3	47 (67,1)	5 (8,9)	11 (12,5)
4-6	22 (31,4)	31 (55,4)	37 (42,0)
7-9	1 (1,4)	13 (23,2)	26 (29,5)
10 ve üzeri		6 (10,7)	12 (13,6)
Belirtilmemiş		1 (1,8)	2 (2,3)
Dersin türü			
Zorunlu	5 (7,1)	1 (1,8)	6 (6,8)
Seçmeli	65 (92,9)	54 (96,4)	80 (90,9)
Belirtilmemiş		1 (1,8)	2 (2,3)
Dersin verildiği dönem			
1-2	2 (2,9)		
3-4	2 (2,9)		
5-6	30 (42,9)		
7-8	34 (48,6)		
Belirtilmemiş	2 (2,9)		
Ders içeriği			
Var	58 (82,9)	37 (66,1)	68 (77,3)
Yok	12 (17,1)	19 (33,9)	20 (22,7)

Çalışmaya dahil edilen lisans ve lisansüstü hemşirelik programlarının konu içerikleri Tablo 3’de verildi. “*Kanıt dayalı uygulama tanımı, tarihsel gelişimi*” konusu doktora programının %80,9’unda, “*kanıt türleri ve düzeyleri*” konusu yüksek lisans programının %78,4’ünde, “*soru oluşturma (PICO vb)*” konusu yüksek lisans programının %37,8’inde, “*kanıt kaynakları*” konusu hemşirelik lisans programının %69,0’ında, “*kanıt ulaşma yolları*” konusu hemşirelik lisans programının %58,6’sında, “*güvenilir kanıtların elde edilmesi*” konusu hemşirelik lisans programının %39,7’sinde, “*sistemik inceleme, meta-analiz, randomize kontrollü çalışma, vaka kontrollü çalışma vb*” konusu hemşirelik lisans programının %56,9’unda, “*kanıtlara dayalı uygulama engelleri*” konusu hemşirelik lisans programının %60,3’ünde, “*kanıtların uygulanması, klinik etkinlikleri*” konusu hemşirelik lisans programının %22,4’ünde, ve “*uygulama örnekleri/alana yönelik uygulama örnekleri*” konusu ise yüksek lisans programının %83,8’inde olduğu belirlendi (Tablo 3).

Tablo 3: Lisans ve Lisansüstü Programda Kanıt Dayalı Uygulama Öğretimine İlişkin Konu İçerikleri

Konular	Lisans (n=58)	Yüksek Lisans (n=37)	Doktora (n=68)
	n (%)	n (%)	n (%)
Kanıt dayalı uygulama tanımı, tarihsel gelişimi	38 (65,5)	29 (78,4)	55 (80,9)
Kanıt türleri ve düzeyleri	43 (74,1)	29 (78,4)	32 (47,1)
Soru oluşturma (PICO vb)	14 (24,1)	14 (37,8)	13 (19,1)
Kanıt kaynakları	40 (69,0)	24 (64,9)	29 (42,6)
Kanıt ulaşma yolları	34 (58,6)	19 (51,4)	10 (14,7)
Güvenilir kanıtların elde edilmesi	23 (39,7)	9 (24,3)	1 (1,5)
Sistemik inceleme, meta-analiz, randomize kontrollü çalışma, vaka kontrollü çalışma vb	33 (56,9)	15 (4,5)	27 (39,7)
Kanıtlara dayalı uygulama engelleri	35 (60,3)	11 (29,7)	21 (30,9)
Kanıtların uygulanması, klinik etkinlikleri	13 (22,4)	5 (13,5)	2 (2,9)
Uygulama örnekleri/alana yönelik uygulama örnekleri	37 (63,8)	31 (83,8)	54 (79,4)

4. Tartışma ve Sonuç

Bu çalışma, Türkiye’de yükseköğretim hemşirelik lisans eğitiminde kanıt dayalı uygulama öğretimin incelendiği ve güncel verileri ortaya koyan ilk çalışmadır. Sonuçlarımız, kanıt dayalı uygulama öğretimine yönelik dersi olan hemşirelik lisans ve lisansüstü programların durumunu göstermektedir. KDU eğitim yaklaşımlarının hemşirelik öğrencilerinin bilgi, beceri ve yeterliklerini artırmanın yanı sıra öğrencilerin KDU konusundaki inanç, tutum ve davranışlarını da iyileştirmektedir. Lisans eğitim programlarında bu temel profesyonel çerçevenin elde edilmesi ile günlük pratiğe dönüştürülmesi klinik sonucu önemli ölçüde iyileştirebilir [1]. KDU dersleri veya kursları hemşirelik öğrencilerinin KDU’lara yönelik bilgisini, becerilerini, tutumlarını, yeterliliklerini artırmada ve gelecekteki kullanımını geliştirmede etkili olmaktadır [4,6].

Çalışmamızda KDU öğretiminin hemşirelik lisans programında yarının altında (%39,8) olduğu görülmüştür. KDU konuları olan lisans programlarının çoğunun Çek Cumhuriyeti (%64,30), ardından İtalya (%48,72), Slovenya (%40), Yunanistan (%33,33), İspanya (%15,59) ve Polonya (%9,09) gibi ülkelerde yer aldığı bildirilmiştir [18]. Ülkemizde KDU derslerinin yüksek lisans programların yarısına yakınında (%44,8), doktora programlarının ise büyük bir kısmında (%78,6) yer aldığı belirlenmiştir. Yüksek lisans programında KDU ile ilgili konuların çoğu Yunanistan ve Slovenya’da (%42,86), ardından İspanya (%29,17), İtalya (%29,16), Polonya (%25) ve Çek Cumhuriyeti’nde (%22,22) sunulmaktadır. Doktora programlarında ise; Çek Cumhuriyeti ve Slovenya’dan sadece altı fakülte (%37,5) doktora çalışma programlarının (EBP/PhD) bir parçası olarak “Hemşirelik veya Sağlık Bakımında KDU” konularına veya dersine sahiptir [18]. Çalışmamızda lisans eğitiminde KDU derslerinin bazı ülke verilerine göre düşük olması dikkat çekicidir.

Çalışmamızda hemşirelik lisans programlarında, kanıta dayalı uygulama öğretimine yönelik dersin AKTS değeri en sık 1-3 AKTS değeri olarak bulunmuştur. Ülkemizde lisans hemşirelik programları 4 yıl olup, toplam 240 AKTS değerinde programlardır. Hemşirelik eğitim süreleri ve AKTS değerleri ülkeler arasında büyük farklılıklar göstermektedir [1]. Yapılan bir çalışmada lisans hemşirelik programında kanıta dayalı uygulamaya yönelik dersin AKTS değerinin 4 olduğu belirlenmiştir [6]. Bu bulgunun bizim sonuçlarımız ile benzer olduğu görülmektedir. Çalışmamızda hemşirelik yüksek lisans programlarında, kanıta dayalı uygulamaya yönelik dersin AKTS değeri en sık 4-6 AKTS değeri olarak bulunmuştur. Ülkemizde yüksek lisans hemşirelik programları 2-3 yıl olup, toplam 120 AKTS değerinde programlardır. Yapılan bir çalışmada yüksek lisans hemşirelik programında kanıta dayalı uygulamaya yönelik dersin AKTS değerlerinin 5 olduğu belirlenmiştir [18]. Bizim sonuçlarımız ile benzer olduğu görülmektedir. Çalışmamızda hemşirelik doktora programlarında, kanıta dayalı uygulamaya yönelik dersin AKTS değeri en sık 4-6 AKTS değeri, daha sonra ise 7-9 AKTS olarak bulunmuştur. Ülkemizde hemşirelik doktora programları 4-7 yıl olup, toplam 240 AKTS değerinde programlardır. Yapılan bir çalışmada hemşirelik doktora programında AKTS değerlerinin 8 olduğu belirlenmiştir. [18]. Doktora programında AKTS değerinin lisans programından yüksek olması beklenen bir durumdur. AKTS akademik denklik sistemi olup ve öğrencinin iş yüküne dayalı bir kredi sistemidir [21]. Çalışmamızda KDU dersinin AKTS değerinin diğer çalışmalar ile paralellik gösterdiği görülmektedir.

Çalışmamızda lisans ve lisansüstü programlarda kanıta dayalı uygulamaya yönelik derslerin çoğunlukla seçmeli ders olarak verildiği bulunmuştur. Literatür incelendiğinde lisans programlarında, KDU konularının zorunlu olduğu görülmektedir [6,22]. Yüksek lisans programında bu dersin %19'u zorunlu olduğunu belirten çalışmada mevcuttur [20]. Ancak bizim çalışmamızda bu oran oldukça düşüktür. Yapılan bir çalışmada ise doktora programına dahil olan 15 programdan sadece 5'inde dersin zorunlu olduğu belirtilmiştir [18]. Çalışmamızda doktora programında bu derslerin seçmeli ders kategorisinde olduğu görülmektedir. Kanıta dayalı uygulamaya yönelik dersin özellikle lisans döneminde bütün öğrenciler tarafından alınması oldukça faydalı olacaktır.

Çalışmamızda kanıta dayalı uygulamaya yönelik dersin çoğunlukla hemşirelik lisans programında 7. veya 8. dönemde verildiği görülmüştür. KDU eğitiminin süresi ile ilgili olarak, çalışmaların birçoğu bir yarıyılın çok etkili olduğu sonucunu göstermektedir [1]. Ancak KDU eğitimi hemşirelik öğrencilerine farklı akademik yıllarda verilmektedir ve en uygun eğitim yılı hakkında bir sonuca varmak zordur. Hemşirelik eğitimi ve sağlık hizmetlerinin sunumunda ülkeler arasında büyük farklılıklar bulunmaktadır. Bazı ülkelerde lisans derecesi üç yıl sürerken bazılarında dört yıl sürmektedir [1]. Üç yıl süren lisans programlarında, KDU konuları ikinci veya üçüncü yılda yer aldığı görülmektedir. Ayrıca literatürlerde öğrencilerin KDU dersini almadan önce temel epidemiyoloji ve istatistik öğrenmesi gerektiğini belirtmektedir [6,18,22]. Lisans öğrencilerinin eleştirel değerlendirmede ve araştırma konularının sentezinde istenen yeterlilikleri üçüncü yıllarına kadar kazanmaları beklenmektedir [10]. KDU dersi, hemşirelik lisans programının üçüncü veya dördüncü yıllarında hemşirelik araştırmasına başladıktan sonra uygun olabilmektedir [6]. Bizim çalışmamızda da en sık 7-8 dönemde veriliyor olması önerilen dönemde verildiğini göstermektedir.

KDU öğretiminin ana içeriği, PICO (Katılımcılar, Müdahale, Karşılaştırma ve Sonuç) çerçevesinde klinik sorular formüle etmek, kanıt aramak, kanıtların eleştirel değerlendirmesi ve bulguların klinik uygulamaya aktarılmasıdır. Bu KDU içerikleri, lisans müfredatının dört yılı boyunca sadece tek başına dersler olarak değil, ilgili derslerle bütünleşik olarak da ele alınabilir [23]. Hemşirelik yüksek lisans öğrencileri için KDU becerilerinin ve/veya araştırma bilgisi çeviri becerilerinin geliştirilmesine yönelik en iyi stratejileri destekleyen çok az ampirik kanıt vardır [24]. American Association of Colleges of Nursing (2015), doktora müfredatının bir parçası olarak KDU bilgi ve becerilerinin önemine ve doktora programlarının öğrencilerin inançlarını güçlendiren ve inançlarını eyleme dönüştürmeleri için onlara rehberlik eden bir müfredat sunması gerektiğine dikkat çekmektedir [25]. KDU'nun düzeyini ve içeriğini belirlemek için hemşirelikte KDU'nun yedi adımı kullanılmaktadır. Başlangıçta bir KDU kültürü ve ortamında öğrencilerde sorgulama ruhunun geliştirilmesi önerilmektedir. Hemşirelikte KDU birinci adımda klinik soruyu en alakalı ve en iyi kanıtı sağlayacak formatta klinik soru sormak olduğu ve bu sorunun popülasyon, girişim, karşılaştırma, sonuçlar ve zaman unsurlarını içermesi istenmektedir. KDU öğrencilerde benimsenebilmesi için gerekli olan ikinci adım klinik soruyu yanıtlamak için en iyi kanıtların aranması ve toplanmasıdır. Bu adım içerisinde kanıt kaynakları, kanıta ulaşma yolları, güvenilir kanıtların elde edilmesi ve sistematik inceleme, meta-analiz, randomize kontrollü çalışma, vaka kontrollü çalışma vb. içerikleri dahil edilebilir. KDU öğretiminde üçüncü adım – geçerliliği, güvenilirliği ve uygulanabilirliği için toplanan kanıtları eleştirel bir şekilde değerlendirmeyi ve ardından bu kanıtları sentezlemeyi önermektedir. Bu adım içerisinde kanıta dayalı uygulama engelleri ve kanıtların

uygulanması, klinik etkinlikler dahil edilebilir. Dördüncü adımda ise kanıtları (kişinin klinik uzmanlığı (A) ve hastanın tercihleri ve değerleri (B) ile birleştirerek klinik bir kararı uygulamaya koyma önerilmektedir. Bu adım içerisinde uygulama örnekleri/alanaya yönelik uygulama örnekleri dahil edilebilir. Beşinci adım Kanıta dayalı olarak uygulama kararının veya değişikliğin sonuçlarını değerlendirmeyi, altıncı adım ise KDU kararının veya değişikliğinin sonuçlarını yaygınlaştırılmasını içermektedir [20]. Çalışmamızda da ülkemizde 14-15 haftalık yani bir dönemlik zaman süresi içinde anlatılan ders içerikleri bu yedi adım ile karşılaştırıldığında; konu içerikleri incelendiğinde bu öğrencilerde sorgulama ruhunun geliştirilmesine atıfta bulunan bir içerik olmadığı dikkat çekmektedir. İlk haftalarda yoğunlukla kanıta dayalı uygulamanın tanımı ve tarihsel gelişimi üzerinde durulmaktadır. Daha sonra ise kanıt türleri ve düzeyleri anlatılmaktadır. Çalışmamızda ders içerikleri incelendiğinde özellikle de yüksek lisans programlarında klinik soru oluşturulması konu içeriğinin lisans ve doktora programlarına göre daha yüksek oranda verildiği görülmektedir. Doktora programında öğrencilerin yüksek lisans döneminde edinmiş oldukları bilgi ve deneyimlere göre klinik soru oluşturulması beklendiği için bu düzeyde bu konu içeriğine daha az yer verilmiş olabilir. Genel olarak yedi adıma göre çalışmamızdaki incelendiğinde konu içeriklerine özellikle de lisans programlarında yer verildiği ve bunu lisans üstü programların takip ettiği görülmüştür. Lisans programlarında bu içeriklerin verilme oranının yüksek olması beklenen bir durumdur. Skela-Savič ve ark (2020) yaptıkları [18] çalışmada lisans programında, Melnyk ve Fineout-Overholt (2019) [20] tarafından hazırlanan yedi KDU adımı en fazla adımlar başlangıç, üçüncü ve dördüncü adıma zaman ayrıldığını belirtmişlerdir. Yapılan bir sistematik derlemede, lisans seviyesindeki KDU içeriklerinin, öğrencilerin KDU'nun ikinci ve üçüncü aşamalarına ilişkin anlayışlarını nasıl derinleştireceklerine odaklandığını; öğrenciler ayrıca kanıtların gücünü nasıl değerlendireceklerini, çalışmalar ve incelemeler arasında ayırım yapmayı ve klinik kılavuzları değerlendirmeyi ve geliştirmeyi öğrendiği belirtilmektedir [26]. Başka bir çalışmada, yüksek lisans düzeyinde hemşirelik programında en fazla zamanın ayrıldığı adımlar 2, 4 ve 6'dır ve doktora programında ise 2, 3 ve 6. adımları vurguladığı, yüksek lisans ve lisans seviyelerinden tüm adımlar için ayrılan saat sayısı düşük olduğu bulunmuştur [18]. Çalışmamızda lisans ve lisansüstü programlarda bu adımların eksikliği, hemşirelikte KDU uygulamasında güvenilir kanıtların veya çalışmaların üretimini ve sentezini artırmada zorluk oluşturmaktadır. Bu alanda güncel müfredatın bu adımlar doğrultusunda oluşturulması gerekli hale gelmektedir. Her adımın uygulanması ile mezuniyet sonrası klinik ortamda KDU daha kolay olabilecektir.

Bu çalışma, Türkiye'de hemşirelik eğitimi yükseköğretimin lisans, yüksek lisans ve doktora aşamalarında KDU öğretiminin daha iyi anlaşılmasına katkıda bulunmaktadır. Az sayıda, KDU lisans ve yüksek lisans programlarında bağımsız bir konu olarak öğretilir ve sınırlı KDU içeriği esas entegre edilmiştir. Önemli bir çalışma bulgusu, KDU öğretiminin hemşirelik müfredatına henüz yeterince entegre edilmediğidir. Diğer bir önemli bulgu ise KDU öğretim içeriğinin sınırlılığı ile ilgilidir. Daha verimli entegrasyon ve içerik için, öğretim yaklaşımlarının ve içeriğinin standardizasyonuna ilişkin yönergeler/standartlar geliştirilmelidir. Hemşirelik müfredatının lisans, yüksek lisans ve doktora seviyelerinde KDU öğretiminin uygulanması ve çıktılarına ilişkin daha fazla araştırmaya ihtiyaç vardır. Bu stratejilerin sağlanması, yüksek kaliteli kanıtları hemşirelik uygulamalarına entegre etmesini sağlayacaktır.

Etik Beyanı

Bu çalışmada, "Yükseköğretim Kurumları Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiği Yönergesi" kapsamında uyulması gerekli tüm kurallara uyulduğunu, bahsi geçen yönergenin "Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiğine Aykırı Eylemler" başlığı altında belirtilen eylemlerden hiçbirinin gerçekleştirilmediğini taahhüt ederiz.

Araştırma doğrudan insan üzerinde bir etki içermemekte ve literatür tarama tasarımında yapıldığı için etik kurul kararına gereksinim duyulmamaktadır.

Kaynakça

- [1] Patelarou, A. E., Mechili, E. A., Ruzafa-Martinez, M., Dolezel, J., Gotlib, J., Skela-Savič, B., Ramos-Morcillo, A. J., Finotto, S., Jarosova, D., Smodiš, M., Mecugni, D., Panczyk, M., Patelarou, E. 2020. Educational Interventions for Teaching Evidence-Based Practice to Undergraduate Nursing Students: A Scoping Review. *International Journal of Environmental Research and Public Health*, 17(17), 6351.
- [2] Hung, H. Y., Huang, Y. F., Tsai, J. J., Chang, Y. J. 2015. Current State Of Evidence-Based Practice Education for Undergraduate Nursing Students in Taiwan: A Questionnaire Study. *Nurse Education Today*, 35(12):1262–

1267. Ryan, E. J. 2016. Undergraduate Nursing Students' Attitudes and Use of Research and Evidence-based Practice-an Integrative Literature Review. *Journal of Clinical Nursing*, 25(11-12), 1548–1556.
- [3] Ryan, E. J. 2016. Undergraduate Nursing Students' Attitudes and Use of Research and Evidence-Based Practice-An Integrative Literature Review. *Journal of Clinical Nursing*, 25(11-12), 1548–1556.
- [4] Ruzafa-Martínez, M., López-Iborra, L., Armero Barranco, D., Ramos-Morcillo, A. J. 2016. Effectiveness of an Evidence-based practice (EBP) Course on the EBP Competence of Undergraduate Nursing Students: A Quasi-experimental Study. *Nurse Education Today*, 38, 82–87.
- [5] Melnyk, B. M., Gallagher-Ford, L., Zellefrow, C., Tucker, S., Thomas, B., Sinnott, L. T. 2018. The First U.S. Study on Nurses' Evidence-Based Practice Competencies Indicates Major Deficits That Threaten Healthcare Quality, Safety, and Patient Outcomes. *Worldviews on Evidence-Based Nursing*, 15(1), 16-25.
- [6] Kim, J. S., Gu, M. O., Chang, H. 2019. Effects of an Evidence-based Practice Education Program using Multifaceted Interventions: A Quasi-experimental Study with Undergraduate Nursing Students. *BMC Med Educ.*, 19(71), 1-10.
- [7] Sin, M. K., Bliquez, R. 2017. Teaching Evidence Based Practice to Undergraduate Nursing Students. *Journal of Professional Nursing*, 33(6), 447–451.
- [8] Malik, G., McKenna, L., Griffiths, D. 2018. Endeavoring to Contextualize Curricula within an EBP Framework: A Grounded Theory Study. *Western Journal of Nursing Research*, 40(12), 1765–1784.
- [9] Oh, E. G., Yang, Y. L., Yoo, J. Y., Lim, J. Y., Sung, J. H. 2016. Mixed Method Research Investigating Evidence-based Practice Self-efficacy, Course Needs, Barriers, and Facilitators: From the Academic Faculty and Clinical Nurse Preceptors. *J Korean Acad Nurs.*, 46(4), 501-13.
- [10] Hung, H. Y., Wang, Y. W., Feng, J. Y., Wang, C. J., Lin, E. C. L., Chan, Y. J. 2019. Evidence-based Practice Curriculum Development for Undergraduate Nursing Students: The Preliminary Results of an Action Research Study in Taiwan. *The Journal of Nursing Research*, 27(4), 1-11.
- [11] Rojjanasrirat, W., Rice, J. 2017. Evidence-based Practice Knowledge, Attitudes, and Practice of Online Graduate Nursing Students. *Nurse Education Today*, 53, 48–53.
- [12] EBP e-Toolkit Project. 2022. <https://europeannursingebp.eu/the-project/> (Erişim Tarihi: 15.03.2023).
- [13] Malik, G., McKenna, L., Griffiths, D. 2016. How Do Nurse Academics Value and Engage with Evidence-based Practice Across Australia: Findings from a Grounded Theory Study. *Nurse Education Sánchez-García, I., Ureña Molina, M. D. P., López-Medina, I. M., Pancorbo Today*, 41, 54–59.
- [14] Sánchez-García I, Ureña Molina MDP, López-Medina IM, Pancorbo-Hidalgo, P. L. 2019. Knowledge, Skills and Attitudes Related to Evidence-based Practice Among Undergraduate Nursing Students: A Survey at Three Universities in Colombia, Chile and Spain. *Nurse Education in Practice*, 39, 117–123.
- [15] Hemşirelik Ulusal Çekirdek Eğitim Programı (HUCEP). 2014. <http://tyyc.yeniyuzyil.edu.tr/Page/SBF/Hemşirelik/files/Hucep-2014.pdf> (Erişim Tarihi: 23.05.2023).
- [16] Resmî Gazete. Hemşirelik Yönetmeliği 2010. <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2010/03/20100308-4.htm> (Erişim Tarihi: 07.02.2023).
- [17] Yükseköğretim Program Atlası. <https://yokatlas.yok.gov.tr/> (Erişim Tarihi:10.03.2023).
- [18] Skela-Savič, B., Gotlib, J., Panczyk, M., Patelarou, A. E., Bole, U., Ramos-Morcillo, A. J., Ruzafa-Martínez, M. 2020. Teaching Evidence-based Practice (EBP) in Nursing Curricula in Six European Countries—A descriptive Study. *Nurse Education Today*, 94:104561.
- [19] Akdeniz Kudubeş, A., Özkan, S., Semerci, R. 2022. Status of Palliative Care Course in Undergraduate and Postgraduate Nursing Programs: Practice of Turkey Hemşirelik Lisans ve Lisansüstü Programlarında Palyatif Bakım Dersinin Yeri: Türkiye Uygulaması. *Journal of Pediatric Emergency and Intensive Care Medicine (Turkey)*, 9(1):17-26.
- [20] Melnyk, B. M., Fineout-Overholt, E. 2019. Evidence-based practice in nursing & healthcare: A guide to best practice. Wolters Kluwer. Philadelphia, PA.
- [21] Yükseköğretim Kurulu. Derece ve Öğrenim Sürelerinin Tanınması. <https://uluslararasi.yok.gov.tr/uluslararasilasma/bologna/bologna-s%C3%BCreci-ana-faaliyet-alanlar%C4%B1/diploma-ve-derecelerin-taninmasi>. (Erişim Tarihi: 25.05.2023).

- [22] Kyriakoulis, K., Patelarou, A., Laliotis, A., Wan, A. C., Matalliotakis, M., Tsiou, C., Patelarou, E. 2016. Educational Strategies for Teaching Evidence-based Practice to Undergraduate Health Students: Systematic Review. *J Educ Eval Health Prof*, 13(34), 1-10.
- [23] Malik, G., McKenna, L., Griffiths, D. 2015. An Analysis of Evidence-based Practice Curriculum Integration in Australian Undergraduate Nursing Programs. *GSTF J Nurs Health Care*, 3(1), 158-164.
- [24] Hickman, L. D., DiGiacomo, M., Phillips, J., Rao, A., Newton, P. J., Jackson, D., Ferguson, C. 2018. Improving Evidence Based Practice in Postgraduate Nursing Programs: A Systematic Review: Bridging the Evidence Practice Gap (BRIDGE project). *Nurse Education Today*, 63, 69-75.
- [25] American Association of Colleges of Nursing. 2015. The doctor of nursing practice:Current issues and clarifying recommendations. www.aacnnursing.org/Portals/42/DNP/DNP-Implementation.pdf (Erişim Tarihi: 07.02.2023).
- [26] Aglen, B. 2016. Pedagogical Strategies to Teach Bachelor Students Evidence-based Practice: A Systematic Review. *Nurse Education Today*, 36, 255–263.